

Strugar je svojim knjigam o socialni demokraciji na ozemlju današnje Jugoslavije dodal še eno. To pot se je lotil obdobja I. svetovne vojne in mu je, že spričo specifičnih razmer, kakršne so v vojnem času nujne, bilo primeroma malo virov na razpolago. Delo je napisal na podlagi strankinih listov, izbranih dokumentov, ki so izšli v Istorijem arhivu KPJ, do neke mere pa je črpal tudi arhivsko gradivo. Tu je treba takoj poudariti, da materiala še zdaleč ni izčrpal, zlasti kar se arhivov tiče, kar gre v precejšnji meri na rovaš neurejenih razmer naših arhivov. Tudi kar se literature tiče, avtor ni upošteval vsega, ampak le najvažnejše.

Po posameznih poglavjih je obdelal socialdemokratske stranke Srbije, Bosne in Hercegovine, Hrvatske in Slovenije ter JSDS. Pri vseh strankah je obdelal odnos strank do vojnega vprašanja, do vedno bolj perečega jugoslovanskega vprašanja, precej prostora je posvetil tudi delovanju naših strank v mednarodnem svetov (konferenca v Stockholmu) in pa odnosu socialdemokratov do narodnih svetov ter odmeve oktobrske revolucije. Manj se je zadržal pri odnosu meščanskih strank do socialne demokracije in obratno. Pripomniti je treba, da je sicer vestno pregledal dokaj virov in literature ter na podlagi tega skonstruiral podobo delovanja socialdemokratskih strank, vendar bi mu zameril to, da se je v glavnem omejil le na navajanje, zelo malo pa je avtorjevih lastnih ocen in sodb.

Mislím, da ne bo odveč, če tukaj omenim nekaj pomislevkov do pisanja o delavskem gibanju sploh. Zdi se mi, da ga obravnavamo preveč ločeno, ne pa v skladu z razmerami, kakršne so tedaj bile in so ga kot take pogajale. Docela ahistorično in neznanstveno se mi zdi obravnavanje kateregakoli dogajanja na ta način, da se že v vnaprej pripravljeno shemo skuša stlačiti obravnavano dogajanje, saj s tem zaidemo v lažni objektivizem in tako imenovano beljenje. Ravno tako je nepravilno ocenjevati delo politikov ali strank samo skozi prizmo našega današnjega gledanja na te probleme in ne upoštevati tedanjih dejanskih razmer ter realne politične teže, kakor je tedaj veljalo. Brez kompleksnega obravnavanja **tudi** meščanskih strank ne bomo mogli dobiti realne slike delavskega gibanja, ampak bomo zašli v drugo skrajnost, ki smo jo sami očitali buržoaznemu zgodovinopisju.

Te besede naj ne veljajo kot napad na avtorja, ampak so le opozorilo na napake pri današnjem obravnavanju delavskega gibanja, ki se jim pa tudi avtor ni izognil. Opozoril bi le še na neskladnost med volilnimi izidi, ki so objavljeni v 5. zvezku Istorijem arhiva KP (torej za Slovenijo), in podatki, ki jih daje Melik v svojih Volitvah na Slovenskem, kar pa bi vsekakor kazalo upoštevati.

Franc Rozman

Predrag Palavestra, Književnost Mlade Bosne I. Strani 303. Hrestomatija II. 416 strani. Svjetlost, Sarajevo 1965.

Gibanje Mlade Bosne je že dobrih 40 let predmet širokega zanimanja, domačega in tujega. Tujega predvsem zaradi sarajevskega atentata, katerega pobudniki so izšli iz mladobosanskega gibanja. Doslej je izšla že dolga vrsta razprav in knjig, ki obravnavajo privržence tega gibanja iz najrazličnejših aspektov.

Palavestra je menda prvi, ki je sistematično obdelal literarno kritično ustvarjanje pripadnikov Mlade Bosne, ki so najpoprej začeli s pesmimi in literarno kritiko,

pozneje pa prešli od filozofije in etike na politično publicistiko in delovanje. Avtor sam pravi, da jim je bilo eno meritornih vodil Mazzinijevo geslo, da naj njihovim slišim sledi akcija, kakor sledi blisku grom.

Bosanskemu svetu, še posebno pa mladi inteligenci, se je ob prihodu Avstrijcev odprl nov svet. Nov svet v tem pogledu, da so nujno morali težiti na zahod; v Bosno je začela prenikati evropska civilizacija. Enolično in dolgočasno življenje iz časov spahijskega sistema je začel nadomestovati hitrejši ritem modernega kapitalizma. To je našlo svoj izraz seveda tudi v kulturi. Palavestra začelja svoje delo s kratkim pregledom bosanskega kulturnega življenja konec 19. stoletja in nato prikaže ustanovitev vodilnega književnega glasila Bosanska Vila, kateremu je v svojem skoraj 30-letnem delovanju uspelo zbrati okrog sebe domala vse pisce in tudi mnogo hrvatskih in srbskih. Tudi Mladobosanci so pridno sodelovali v Bosanski Vili. S študijem na tujih univerzah, z branjem del tujih literatov in predstavljanjem hrvaških in srbskih modernistov bosanskemu občinstvu, so se seveda navzeli tudi tujih vplivov. Prenehali so tudi z nacionalno sentimentalno literaturo polpreteklega obdobja in dali prvo mesto estetskim vrednotam, pri čemer pa vendar niso zanemarili amor patriae. Močan vpliv na literarno ustvarjanje vodilnih članov Mlade Bosne so imeli Maeterlinck, Arno Holz, Dehmel, Baudelaire in drugi, med filozofi in esteti pa zlasti Guyau in Kierkegaard. Seveda ne smemo zanemariti tudi ruskih piscev Černiševskega, Hercena in zlasti politične publicistike Kravčinskega, Kropotkina, Mazzinija, Carduccija, Natansona in drugih. Zlasti v letih tik pred sarajevskim atentatom so imeli ruski emigrantski krogi velik vpliv na mladobosance, saj so se z njimi v inozemstvu dosti sestajali (Gačinović).

Avtor je obdelal odnos posameznih vodilnih predstavnikov Mlade Bosne (Miti-nović, Jevtić, Andrić, Vidaković, Gačinović) do literature, etike in estetike, manj pa je posvetil prostora njihovemu političnemu profilu. Lahko ga samo slutimo skozi prizmo literarno-kritičnega dela in v nekaterih bežnih namigih med teksti. Ne morem ocenjevati avtorjevega dela, ki ga je opravil kot literarni zgodovinar, vendar moram reči, da je tudi zgodovinarju odkril marsikaj novega, predvsem pa dal napotek, naj bi se na ta način preštudirali tudi politični nazori mladobosancev in ne samo teh, ampak tudi vseh naprednih mladinskih gibanj jugoslovan-ske mladine, tako npr. tudi slovenskih prepородovcev.

Prva knjiga obsega študijo o mladobosancih, druga pa je hrestomatija njihovih spisov, ki jih je urednik razdelil na programske članke, spise o etiki, estetiki in umetnosti, književne študije, portrete in spomine, kritične članke in recenzije ter pesniška in prozna dela. Za zgodovinarja so zanimivi zlasti programski članki, vendar tu niso zajeti vsi politični spisi mladobosancev, ampak njih manjši del in niti ne najvažnejši. Politični spisi so bili objavljeni drugod in njih skromna udeležba v tej knjigi niti ne moti preveč. Slovence bi morda zanimal članek Dimitrija Mitrinovića Posmrta izložba Ivana Grohara, ki je izšel v Srpskem književnem glasniku 1911, ter članek Sarajevski atentat Vladimirja Gačinovića, ki ga je napisal v Parizu 1915 na željo Leva Trockega in kjer omenja tudi prepородovce. Netočen je podatek, da bi bila v Preporodu objavljena slika Kropotkina, toda to je gotovo dezinformacija Gačinovića ali pa so prepородovci to le nameravali. Fotografija vsekakor ni izšla.

Franc Rozman